

mit

DUMITRU RADU POPESCU

Cocia verde (I)

José Ortega y Gasset are năstrușnica idee să vorbească despre o psihologie adamică, psihologie ce ar fi caracterizat marile personalități ale culturii spaniole. „Goya este un Adam — scrie el —, un om care ia totul de la început.“ Cică spiritul tablourilor sale (eliminând veșmintele și cele ce țin de tehnica picturii, care rezumă toată finețea secolului al XVIII-lea anglo-francez) ar putea fi transferat în secolul al X-lea al erei noastre, ba chiar în secolul al X-lea dinaintea erei noastre. E formidabilă această propunere a învățatului spaniol : ca și Adam, Goya ar fi putut începe lumea artei sale oricând, el fiind un om al începuturilor, nu un continuator, un discipol etc. Spiritul adamic e bun și nu este, este original — foarte bine! —, dar neținând cont de nici o moștenire (cum e și firesc, fiind adamic, fiind începător de lume), obligă, firesc, iarăși, omenirea să ia totul de la zero. Cum de la zero ia și Manole în fiecare dimineață zidirea mănăstirii Argeș. Dacă la meșterul nostru totul se surpă preste noapte, ca și cum s-ar surpa în trecerea secolilor, și ca și cum el ar fi altul mereu, în fiecare zori de ziuă, am putea ușor forța fraza să ne spună că și Manole este un spirit adamic. Toată știința și măiestria sa și a meșterilor săi nu fac nimic, nu sînt bune de nimic, dacă nu rodesc : tot ce-a fost vechi nu mai e bun, e necesară o nouă zidire a lumii — a unei lumi noi, a unei ctitorii noi ! Căci, de fapt, ce vor ei să facă, nici nu s-a mai făcut ! O mănăstire fără asemănare le cere Negru-Vodă, și asta purced ei să facă, uitînd chiar de la început că un lucru nou trebuie alcătuit altfel decît cele ce l-au precedat. Așa că zidurile se surpă în fiecare noapte, pînă cînd visul îi va oferi lui Manole „cheia adamică“, soluția : jertfirea unei soțioare...

Lumea, de la zero

Dar să ne întoarcem la Ortega y Gasset : „Om fără vîrstă și fără istorie, Goya reprezintă — ca și Spania, poate — o formă paradoxală de cultură : cultura sălbatică, cultura fără trecut, fără progres, fără siguranță ; o cultură în luptă neconținută cu elementarul, disputîndu-și zi de zi stăpînirea terenului pe care calcă. Într-un cuvînt, cultură de frontieră.“ Dacă deci Goya poate fi implantat în orice secol și în orice istorie, ca deschizător de drumuri ce este, și Manole poate să-l ia de mînă, fiindcă nici lui nu i-a folosit la nimic, în ridicarea mănăstirii, ce știa din trecutul său — și e firesc să nu-i fi folosit, din moment ce-a construit pînă atunci lăcașuri ce și alții le-ar fi putut, sau chiar le-au ridicat. Dar aș dori să insist asupra altei idei : cultura sălbatică, va să zică, este fără trecut ; da, dar este și fără progres : ea nu poate fi continuată ; ea este unică. Mănăstirea Argeș este și ea unică. Ortega y Gasset precizează că această cultură de frontieră își cucește singură, pas cu pas, terenul pe care calcă, ea este fără siguranță. Da, și meșterul nostru n-avea luni în șir nici o siguranță în ce înfăptuia : ce ridica ziua, noaptea se surpa. Era nevoie de găsirea unei noi soluții, unice... Care erau cauzele suipării zidurilor ? Locul așezării fusese descoperit după îndelungate căutări, ca un loc sacru, ca un centru al lumii... Negru-Vodă mi s-a plimbat pe Argeș în sus,

prin ăl cărpeniș, prin ăl alunii, pe dalba-i moșie, într-o cocia verde, verde zugrăvită, și poleită cu aur, trasă de opt telegari, cu nouă zidari lingă el, meșteri mari toți, și cu Manole zece, care-i întrecea pe toți... Negru-Vodă străbate deci țara, în lung și în curmeziș, în cocia lui verde, călăuziți de un Noiaș, purcăraș. Să-l botezăm Noiaș, pe acest probabil doinaș, care păzea porcii și mereu întorcea marmura... (Ce fel de marmură, frate ? Și de ce-o întorcea el mereu ? sisific, cumva ? Vom mai reveni.) Noiașului i se promise răsplată domnească, de le spune locul : „Și te-oi milui, Cu milă de domn, Ca de Dumnezeu.“ (Să reținem !) Purcărașul le răspunde : a văzut, pe unde și-a păscut turma de porci, un zid părăsit, neisprăvit : „vechi și muceziț“ : „Colo, unde-mi crește, unde se-ndesează Trestică Pitică, Răchită-Nflorită, Papură-Nverzită.“ Aici ar fi de reținut două lucruri : că începutul lucrării — ca timp ! — va fi într-o vară, când natura e inverzită, inflorită ; și că — locul ! spațiu ! unde se va construi mănăstirea... teritoriul... va fi un pământ mlăștinos, apos, băltoș, sau cum vrem să-i zicem, un teren adică alunecos, nesigur... Alte fundații vor fi necesare, alt material, alt spirit al construcției... ca totul să nu devină din nou o ruină, un zid părăsit, peste ani, învechit de ani, mucezit de mucezeală... Dar cine a construit aici înaintea lui Manole acest zid ?... Sau ce a fost acest zid ? Începutul, sfârșitul unei alte mănăstiri ? Un loc de închinăciune, un altar ? Un lăcaș de înmormintare ? Zac sub aceste pietre mucezite oasele vreunor înaintași, unor eroi ai neamului, unor domnitori, unor ctitori ? Noiașul nu ne spune. Și nici Negru-Vodă, el care ar fi putut să ne spună, din moment ce caută cu osîrdie acest loc. Sau zidul acesta e doar un semn al sacralului, omphalosul, buricul pământului ?... Cei zece din cocia verde, cu Negru-Vodă unsprezece, și cu Noiașul doisprezece, merg să vadă locul... Să mai numărăm o dată : zece, plus vodă, plus Noiașul : doisprezece ! Și cu vizitiul ? Căci nu putea mîna telegarii chiar Negru-Vodă ! Deci în cocia verde erau *treisprezece oameni*. Că, între timp, Vodă a mai încălecat un cal, nu schimbă problema : în esență tot *treisprezece oameni* ajung să găsească locul nimerit pentru mănăstire. Pentru pomenire. (Să reținem : pentru pomenire !) Domnul, când vede locul, își face cruce : deci era un teritoriu sfînt, sacru. Manole, privind zidul, bate din palme și zice, bucuos c-a găsit locul : „Var și cărămidă, Că-i pustie multă, Că-i lucrare lungă.“ (Bun : dar ce însemna : că-i pustie multă ? O să mai revenim.) Domnul, totuși, precizează cumva : „Iată c-am găsit / Și am nimerit / Zidul învechit / Și neisprăvit, / Rămas de demult ; / Locul de zidire / Pentru mănăstire, / Chip de pomenire !“ Deci *locul* îl căutau — și, cu ajutorul Noiașului, l-au găsit. Dar se pare că pasagerii din cocia verde nu s-au gândit că locul unei noi creații odată găsit, trebuie ținut cont și de timpul în care trebuie pornită o nouă creație... Ei se aflau pe la mijlocul verii, în orice caz nu la începutul anului, cînd în mai toate culturile arhaice... Eliade scrie : „începutul anului este o reluare a Creației, și este celebrat cu o serie de rituale și drame care au ca scop reactualizarea tuturor forțelor cosmice care atunci, în clipa Creației, erau active și integrale. *Timpul* (s.n.) a devenit real în momentul cînd Cosmosul a luat ființă.“ Or, noi constatăm că Manole și ortacii săi trec degrabă la lucru, în miez de vară... fără să celebreze nici un ritual... și nici măcar o dramă !... Erau atît de siguri de ei încît mergeau sigur spre eșec : creația avea nevoie de o nouă structurare a lumii, timpul nu putea începe oricînd, el nu era la *dispoziția* lui Manole. Și ne mirăm că Manole nu s-a gândit la asta, el, care avea mereu inima rece, mințea lucidă. Ascultați : în cocia verde, va să zică, se afla : „Și Manole zece, Care mi-i întrece, Stă inima-i rece“. (s.n.). Manole întinde sforile, i se aduc var și cărămidă, lucrul începe, zidul se zidește... Dar ce se întîmplă ? „Ziua ce zidea, Noaptea se surpa, C-așa domnul va.“

Omul cu inima rece

Nu e pentru prima oară cînd domnul din ceruri vrea altfel să se implinească cele plănuite pre pămînt de oameni... Nici Babelul n-a reușit să ajungă o cetate și un turn al cărui virf să atingă cerul, oricît cei descălecați înspre răsărit într-o cîmpie, în țara Sinear, au ars bine în foc cărămizile. Ei au vrut să-și facă un nume, să nu fie împrăștiati pe toată fața pămîntului, ei au vrut ca virful turnului, repetăm, să atingă cerul ! Și n-a ieșit nimic așa : fiindcă altfel domnul va... Și s-au încurcat limbile, și probabil și mințile, cetatea nu s-a mai zidit și ei au fost risipiți pe tot cuprinsul pămîntului. Probabil că Manole și-a dat cu timpul seama că nu poate construi ceva deosebit fără ca în viața lor să se întîmple ceva neîntîmplat... Tot ce zidea se surpa, nimic nu era sigur că va dura, și timpul tre-

cea... Spiritele adamice pot construi ele ceva, desigur, dar pentru asta e necesar ca harul ceresc să le deschidă porțile izbîndirii. Manole stă pe gînduri, oftează : totul e inutil ! Oricît se cerca, oricît întărea zidul, oricît îl îndrepta — zidul tot se surpa noaptea. Noapte de noapte, trei ani la rînd. Și, din moment ce începe să gîndească, Manole, care luase, ca Adam, totul de la început, parcă începe să se despartă de virtuțile adamice... Talentul de constructor nu mai îi este suficient : se frămîntă, din zori pînă la sfințitul soarelui, nu mai pleacă acasă, rămîne lingă zidurile zidite... Ortega y Gasset iarăși ne poate sări în ajutor : „Numai atunci cînd ceva a fost *gîndit* cade în stăpînirea noastră. Și numai atunci cînd stăpînim lucrurile elementare putem să trecem la cele mai complexe.” După cum se observă mai la vale, învățăatul spaniol are un dințisor împotriva culturii spaniole : fiecare geniu spaniol (și Goya, desigur) a început totul din nou, de la haos, ca și cum înainte n-ar fi existat nimic... El se corectează imediat, spunînd că ar fi de neînțeleș să fie disprețuită această virtute ; ar fi chiar o neghiobie, la fel de mare ca aceea de a crede că această virtute ajunge, și este singura care contează... Mai tranșant, despre cele nesigure de sub tălpile noastre, care sigur trebuie să ducă la un eșec al unor cuceriri superioare : „De aceea o cultură impresionistă e condamnată să nu fie o cultură progresivă. Va trăi discontinuu, va putea oferi mari figuri și opere izolate ; dar toate vor rămîne pe același plan. Fiecare impresionist genial reia lumea de la început, nu de acolo unde a lăsat-o un precursor al său genial.” Să recunoaștem : Manole este cumva un impresionist, el nu are precursori, el e urmașul unor meșteri, ori breslași, el știe „meseria” bine (pe toți îi întrece !), dar aici, pe Argeș, e pus în fața unei probe teribile : el trebuie să se *întreacă și pe sine* ! Și oricît măsoară el și cîntărește „din ochi” și „din gînd” totul, la nimic nu ajunge : decît la faptul, *capital*, că *gîndește* că s-a mpotmolit. Și că e necesar să consulte... pe cine ? Spiritul locului, trupul zidului, Visul ? El are nevoie de o certitudine.

Joia tragediei

Să fie această zi de Marți — o zi de răscruce în cultura noastră ? ne-am putea întreba. O trecere de la „impresionistul” Manole, la omul care va căpăta o siguranță în faptele sale?... Ziua de Marți, da, și mai ales noaptea de Luni spre Marți, cînd *Visul* i-a spus (nu o persoană) că-n desert lucra, și va mai lucra, pînă nu va zidi, chiar în temelia mănăstirii, o dalbă și tînără și vie soție... Care e prețul certitudinii ? Jertfa. O va accepta, sau nu ? Aici e întrebarea. Omul cu inima rece acceptă *Visul*, jertfa. Dar nu bănuia atunci că tînăra jertfită va fi chiar soția sa. Ea va fi, ea va veni prima, Joi de dîmineață, la locul zidirii, și astfel va începe tragedia, în Joia tragediei...

NOTE

„Manuscriptum”

— 50

În 1970, Muzeul literaturii române scotea întiiul număr al unui periodic ce avea să se impună repede în viața culturală — „Manuscriptum”. Se materializa dorința multor generații de cărturari, aceea de

a se strînge între coperițele unei colecții documentare tezaurul de manuscrise și iconografia inedită ale literaturii române.

Iese de sub teascurile tipografice numărul 50. Bilanțul volumelor revistei este impresionant : 10.000 de pagini de literatură inedită, 500 de fotografii, 300 de autografe și facsimile, 1.000 de desene — și cifrele pot arăta în continuare rolul acestor pagini în adîncirea studiului tuturor perioadelor scrisului beletristic la noi.

Teatrul, la rîndu-i, beneficiază și el de zeci de

texte și documente pentru reprezentării sau pentru fixare istoriografică, încît nu greșim afirmînd că „Manuscriptum”, într-un frater paralelism cu revista noastră, contribuie substanțial la îmbogățirea repertoriului național.

Omagiul nostru colegial se va concretiza într-o bibliografie a piesei inedite din cele 50 de numere ale publicației pe care întemeietorul ei, Perpessicior, a așezat-o sub zodia valorilor reprezentative.

I. N.